

درس دهم: ارزیابی صفات اکتسابی و کارهای اختیاری (۲)

۱ ایمان

مراتب کمال اختیاری انسان بی‌شمار است؛ از بالاترین درجه قرب الهی گرفته تا پایین‌ترین درجه پستی.

شرایط لازم برای دستیابی حداقلی به سعادت حقیقی و ابدی:

- ایمان به معاد:** تنها کسی می‌تواند برای نیل به سعادت ابدی حرکت کند که به آخرت و زندگی ابدی اعتقاد داشته باشد.
- ایمان به نبوت:** بدون مدد وحی راهی برای فهم نتایج اخروی اعمال دنیوی نیست؛ پس ایمان به نبوت نیز لازم است.
- ایمان به توحید:** تقرب به خدا و ایمان به نبوت بدون ایمان به خدا بی‌معناست.

۲ عمل صالح

عمل صالح نشانه رفتاری ایمان است و نبود یا ضعف آن نشانه نبود یا ضعف ایمان است.

گرچه ارزش کارهای کسانی که از سر تقصیر ایمان نمی‌آورند یکسان نیست، اما هیچ‌یک موجب سعادت ابدی نمی‌شود. اعمال به‌ظاهر نیک کفار و مشرکان و منافقان، هرچند ممکن است در دنیا نتایج مطلوبی برایشان داشته باشد و در آخرت نیز آثاری مثل آسایش و تخفیف عذاب در پی داشته باشد، اما موجب نیل به سعادت و نجات از شقاوت نیست.

بالاترین درجه ایمان، توحید کامل است؛ توحید در خالقیت، ربوبیت تکوینی و تشریحی، و عبودیت (استعانت، خوف، رجا، محبت و رضا).

عقل

هرجا بتوانیم با استدلال عقلی نشان دهیم که نتیجه یک کار لزوماً موجب تقرب به خدا یا دوری از اوست، می‌توانیم ارزش آن را با عقل تعیین کنیم.

مثل ارزش شناخت خدا و اولیای او، تلاش برای دانستن راه بندگی، تعلیم و ترویج ارزش‌های درست، کمک به بندگان خدا و رعایت حقوق دیگران.

تجربه

در مواردی که ارزش کار تابع نتایج تجربه‌پذیر است، می‌توان از راه تجربه ارزش کار را تعیین کرد.

وحی

در بسیاری موارد ممکن است همه نتایج کار بر ما معلوم نباشد. در این موارد با راهنمایی وحی به ارزش کارها علم پیدا می‌کنیم.

مثل لزوم عبادت به شکلی خاص و جزئیات حقوق خداوند و دیگران.

خودگرایی: انجام کار برای خیر خود، کار خوبی است.

دیگرگرایی: کار ارزشمند آن است که برای خیر دیگران انجام شود.

همه‌گرایی: خودگرایی با دیگرگرایی تلازم دارد و خیر کار خوب به همه می‌رسد.

دیدگاه مکتب اخلاقی اسلام در این باره

منشأ همه‌گرایی‌های انسان، حب ذات است. خودگرایی طبیعی است و همه افعال دیگرگرایانه، در دایره خودگرایی تحقق می‌یابد.

بخشی از کمالات حقیقی فرد، تنها از راه نقشی که او در تکامل دیگران دارد، به دست می‌آید.

در موارد امکان جمع خودگرایی و دیگرگرایی، جمع آن‌ها (همه‌گرایی) ترجیح دارد.

در تزامن خودگرایی و دیگرگرایی، ترجیح با کاری است که ارزش جای‌گزینی دارد.

اگر شرایط مساوی باشد و کمال حاصل برای خود یا دیگران برابر باشد، دیگرگرایی بر خودگرایی ترجیح دارد.

خودگرایی حقیقی هیچ تزامنی با خداگرایی ندارد، بلکه عین آن است. خداگرایی نوعی گرایش در درون فرد است و در دایره خودگرایی طبیعی، تحقق می‌یابد.

خدا کامل مطلق است و هیچ کاری موجب تکامل او نیست. خداگرایی یعنی انجام کار با نیت تقرب به خدا و خشنودی او.

نیت تقرب به خدا با در نظر داشتن کمال خود منافات ندارد، بلکه عین آن است.

کارهایی که با خداگرایی منافات دارند، با خودگرایی حقیقی نیز منافات دارند؛ هرچند با مراتبی نازل از کمالات خود سازگار باشند.

خودگرایی به معنای رایج که شامل همه خواستن‌های خود می‌شود، اگر با خواست خدا تعارض داشته باشد، ضد ارزش است و باید با آن مقابله کرد و خواست خدا را بر آن ترجیح داد.

برای دریافت اسناد کمک‌آموزشی ترجمه صوت تدریس، رمزیننه را پیمایش کنید.